

LBRIS

We know
books

**Deportați în Bărăgan.
Amintiri din Siberia românească**

Ediția a 2-a revizuită și adăugită

Editori:

Valeriu Antonovici și Claudia-Florentina Dobre

Introducere și concluzii: Claudia-Florentina Dobre

CETATEA DE SCAUN
EDITURA

Cuprins

DESPRE COMUNISM, REPRESIUNE ȘI DEPORTAREA ÎN BĂRĂGAN: SCURTĂ INTRODUCERE	11
Bibliografia, filmografia, web-grafia deportării.....	31
Memorii, documente, istoriografie	31
Teatru	36
Filme documentare	36
Expoziții	37
Site-uri web.....	39
Memoriale dedicate deportării din Bărăgan din județele Brăila, Ialomița și Călărași	40
Monumente ridicate în Banat și Oltenia de vest.....	47
PROIECTUL „MEMORIALUL DEPORTĂRII”	59
VICTOR GAIDAMUT	75
„În gara aceea s-a născut fratele meu cel mai mic”	76
„Ce a urmat ține de domeniul incredibilului”	78
„Nu te lăsa!”	79
„Energia vieții este mai puternică decât energia morții!”	80
Dialogul din 8 septembrie 2023	82
„De ce ați fost deportați?”	82
„Ne întrebam ce o să se întâmple”	84
„M-am întors acasă, unde era să mă duc, eram singur pe lume”	86
„Nu are talent pentru limbi străine!”	88
MONICA BOCȘA (CONSTANTINESCU)	95
„Ei și-au luat mobila de dormitor”	96
„Asta este casa voastră !”	97
„În momentul când s-au eliberat li s-a spus că a fost o greșeală politică”	99
LEONID GALAȚCHI	103
„Vă rog să nu încercați să fugiți că avem ordin să tragem...!”	104
„Sus era cerul și jos miriștea de grâu...”	105
„Ce facem, ce ne facem?”	106
„Tot timpul eram urmăriți!”	108

„Bine că l-a iertat Dumnezeu de necazuri!”	109
„Cetățeni suspendați”	110
„Am lucrat de la vârsta de 11 ani până la terminarea facultății ca zilier”	111
MARCELA BURLACU (BENT)	115
„Oamenii care au trăit acolo știu că așa s-a întâmplat”	117
„Și mai târziu... întotdeauna am avut restricții”	120
„Când am mers la școală n-aveam cele necesare...”	121
„Taci ... că ai fost cu domiciliu obligatoriu”	122
„Totul s-a făcut prin muncă!”	123
„Suferințele astea m-au întărit”	124
„Privesc cu durere ... cu lacrimi și cu nostalgie locul unde a fost satul”	125
CARL FRANZ DUNAENCO	129
„Nu știam ce va urma în data de 18 iunie 1951!”	130
„În vagon ... eram noi și calul!”	131
„E inimaginabil ... ce-am trăit atunci...”	132
„Acolo unde ne-au debarcat era un lan de grâu cosit...”	135
„Dar vă spun că a fost foarte greu”	136
„Am tratat comunismul ca pe un gunoi!”	137
GRETA DONȚU (ANGHELACHE)	139
„Casa noastră este un țăruș!”	141
„N-aș dori nimănui să i se întâmple așa ceva!”	142
„Ne povestea mama că dintr-un ou ne hrănea și pe mine și pe fratele meu!”	143
„Ești de la Fundata, de la țăruș?!”	144
„Aici am deschis ochii și pentru mine acasă asta înseamnă!”	144
EPIFAN GALAN	147
„La Remetea Mare a deraiat trenul”	150
„Am trăit o viață de om aici în Bărăgan!”	151
ANETA MINGEA (UDREA)	155
„Eram numiți coreeni”	159
„Pur și simplu ne-am îndrăgostit de pământul acesta din Bărăgan”	160
„Nu aș șterge nimic”	161

TEOFIL LUPU	163
„Unde ne duceți?”	164
„Faceți chirpici că vine iarna!”	165
„Sunt sătul de făcut case!”	167
DARIA GOGU (ANDRONACHE)	171
„Răufăcători ai statului comunist!”	173
„Mi-era tare frică și am rămas cu acea frică până în ziua de azi!”	175
„Vai, ne dă drumul!”	176
„Nu regret nimic”	177
„I-am considerat pe comuniști draci”	178
DOMNICA MALOFEI (MARIN)	181
„Mi s-a părut foarte lung drumul, foarte lung”	183
„Să știți că nu o să plecați de aici, aici veți rămâne!” ..	185
„Învățați că asta e salvarea voastră: școala!”	187
„Mai am insomnia și atunci îmi aduc aminte de toate”	188
Dialogul din 8 septembrie 2023	189
„Dacă nu aș mai citi, ar fi chiar cumplit pentru mine!”	191
„Uicu Toma (unchiul Toma) nu a vrut să-și facă casă și a locuit în bordei”	192
„Și printre examene se dădea rusa”	194
„Am fost pasionată de mică de citit”	197
„Situția nu s-a schimbat”	200
VALERIU SÂRBU	205
„Am ajuns la Fundata, care astăzi nu mai este înfundată”	207
„D.O., un semn că erai pătat”	209
„Marcați de fugă și teamă”	210
„Sunteți doctorul Sârbu care organiza balul de la Fundata!”	210
ANA DRON (BUGA)	213
„Îs eroină. Păi cum eroină, am muncit de m-am rupt ...”	213
„Hai, fă-ți bagajul și pune-l la căruță!”	215
„Am trecut prin multe”	216

FLORICA MINODORA MARTIN (NEGRU)	219
„Când am plecat de acasă, bunica jelea ca la mort” ..	220
„La noi în casă a intrat Dumnezeu !”	221
Dialogul din 28 iulie 2015	225
„De mult nu mai mi-am amintit atâtea câte v-am povestit dv.”	228
„Ne jucam cu păpușile făcute din porumb”	232
„Mama a plecat țărancă de la Gaiu mic și umbla în portul cu poale și cătrînță”	236
„Măi, Dori, noi trebuie să scriem căci noi știm prin ce- am trecut și ce-am simțit”	238
„Părinții noștri ar fi putut să povestească mult mai multe, dar s-au dus...”	241
SILVIA MUDREI (MOLDOVEANU)	245
„Ce-o fi? Ce-o fi?”	247
„S-a construit și o școală, tot cu muncă patriotică” ..	250
„Se zvonea că pe noi, copiii, ne iau...”	251
ÎN LOC DE CONCLUZII: CÂTEVA REFLECȚII ASUPRA MEMORIEI DEPORTĂRII	267

Despre comunism, represiune și deportarea în Bărăgan: scurtă introducere

Comunismul a fost adus în România pe tancurile Armatei Roșii în septembrie 1944. Și a fost implementat odată cu instalarea primului guvern pro-comunist pe 6 martie 1945, guvern condus de Petru Groza¹ (dr. Petru Groza, cum ziceau comuniștii²), dar în care își făcuseră loc și comuniști sadea precum Teohari Georgescu³ sau Gheorghe

¹ Petru Groza (1884-1958), fiu de preot, avocat pledant la Deva și Lugoj, participant la Marea Adunare de la Alba-Iulia din 1 decembrie 1918, membru al Partidului Național Român al lui Iuliu Maniu, ministru în guvernul Averescu, fondează pe 8 ianuarie 1933 Frontul Plugarilor, un partid cu vederi de stânga. Pe 24 septembrie 1935 formează, împreună cu Partidul Comunist și MADOSZ, Frontul popular antifascist. Atât partidul cât și Petru Groza rămân aliați fideli ai comuniștilor. Drept răsplată, comuniștii îl impun ca prim-ministru pe 6 martie 1945, funcție ocupată până pe 2 iunie 1952, ulterior devenind președinte al prezidiului Marii Adunări Naționale, funcție păstrată până la moartea sa, survenită pe 7 ianuarie 1958. I s-au organizat funeralii naționale, cu caracter religios, respectându-i-se dorința de a fi îngropat creștinește.

² Orașul Schei, botezat orașul doctor Petru Groza, din județul Bihor, i-a purtat numele chiar și după căderea comunismului.

³ Teohari Georgescu, născut în București în 1908 și mort în 1976, membru al PCR din 1929, instruit de Gheorghe Dimitrov, liderul Comintern-ului, la Moscova, în anii celui de-Al Doilea Război Mondial, a venit în România odată cu Armata Roșie. A devenit ministru de Interne în guvernul Groza, post ocupat până în 1952 când este acuzat de „deviaționism de dreapta”, arestat, dar fără a fi inculpat. Ulterior numit director al Editurii Cartea Românească, devenită Întreprinderea poligrafică 13 decembrie 1918. A fost reabilitat în 1968.

Gheorghiu-Dej⁴. Acesta din urmă, secretar general al Partidului Muncitoresc Român, cum s-a numit o vreme Partidul Comunist Român (PCR), a supervizat procesul de comunizare a României, sfătuit, încurajat și poate chiar amenințat de către consilierii sovietici care au „colonizat” toate instituțiile importante ale țării.

Comunismul se instalează temeinic odată cu plecarea forțată în exil a regelui Mihai (30 decembrie 1947), cu destructurarea vechilor instituții prin epurarea cadrelor și reorganizarea administrativă. Zeci de mii de oameni au fost dați afară din magistratură, administrație, armată, poliție, universități etc. Unii dintre aceștia au fost aruncați în închisori, alții deportați⁵. Cei mai norocoși (și cei cu mulți bani) au reușit să fugă peste graniță în Occident.

Persecuțiile nu au vizat doar elitele vechiului regim, ci pe toți cei care gândeau, se comportau și acționau altfel decât comuniștii: clasa de mijloc (burghezia) și țărănimea înstărită (chiaburii cum ziceau comuniștii). Pentru comuniști, aceste două categorii sociale reprezentau inamicul prin excelență, inamic ce trebuia eliminat din corpul social. De altfel, în propaganda și documentele vremii, cei care aparțineau acestor categorii erau catalogați drept „dușmani ai poporului”. Poporul fiind reprezentat, în ideologia și propaganda comunistă, de către muncitori și țărâni săraci. De altfel, pe aceștia s-au bazat comuniștii în planul lor de schimbare a societății și de creare a omului nou.

⁴ Gheorghe Gheorghiu-Dej, născut Gheorghe Gheorghiu în 1901 la Bârlad și mort la București pe 19 martie 1965, a fost secretar general al PCR din 1947 și până în ziua morții sale, președinte al Consiliului de Stat al Republicii Populare Române (RPR) între martie 1961-martie 1965. Liderul de facto al țării după preluarea puterii de către comuniști, Gheorghiu-Dej este cel care a implementat comunismul în România. Teroarea, dar și reformele i se datorează tot administrației sale, precum și liberalizarea sistemului și îndepărtarea de Moscova în anii 1962-1964.

⁵ Detalii în Claudia-Florentina Dobre, *Fostele deținute politic și Securitatea. Studii de caz*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2023, pp. 47-57.

Au avut și pe cine se baza, numărul celor scufundați în bezna analfabetismului și în mizeria sărăciei fiind unul consistent în România interbelică, care era strălucitoare doar la nivelul elitelor. În 1930, când Constantin Noica, Nae Ionescu, Mircea Eliade, Emil Cioran etc. se remarcă intelectual, aproximativ 57% dintre români erau analfabeți. Tot atunci, când Nicolae Malaxa⁶, Jean Gavril⁷ sau Aristide Blank⁸ posedau averi fabuloase, 18,6% dintre țărani trăiau în sărăcie, ei deținând mai puțin de un hectar de teren, în timp ce 33,6% viețuiau la limită cu veniturile obținute din proprietățile lor, care variau între 3 și 5 hectare⁹.

La momentul instalării la putere a comuniștilor, aproximativ 80% dintre români erau țărani. Cei mai mulți săraci sau la limita sărăciei. Comuniștii au încercat să îi atragă prin reforma agrară din 1945, prin care s-a împărțit pământul confiscat de la cei condamnați pentru crime de război, de la cei fugiți în străinătate și de la cei care aveau mai mult de 50 de ha. Chiar și după această reformă, cei mai mulți dintre țărani tot săraci au rămas, 91,1% dintre ei

⁶ Nicolae Malaxa, născut la Huși în 1884 - mort în New Jersey, SUA, în 1965, unul dintre cei mai bogați români din perioada interbelică, și-a răscumpărat de la comuniști dreptul de a părăsi țara în 1948. Averele sa a fost impresionată, statul român post-decembrist fiind obligat să-i despăgubească moștenitorii cu suma de 300 de milioane de dolari pentru proprietățile și bunurile confiscate de comuniști. Cf. „Cine erau milionarii României acum 70 de ani”, în revista *Capital*, Top 300 milionari, octombrie 2012.

⁷ Jean Gavril (1875-1936), latifundiar din Oltenia, avea o avere de 1 miliard de lei în 1920, echivalentul a 9 tone de aur, avere donată statului român.

⁸ Aristide Blank (1883-1960), bancher și om de afaceri influent, membru al camarilei regelui Carol al-II-lea, a rămas la București după venirea la putere a comuniștilor care l-au condamnat la închisoare, dar a reușit să fugă la Paris unde a murit în 1960. „Cine erau milionarii României acum 70 de ani”, în revista *Capital*, Top 300 milionari, octombrie 2012.

⁹ Bogdan Murgescu, *România și Europa. Acumularea decalajelor economice (1500-2010)*, Iași, Polirom, 2010, p. 229.

deținând proprietăți sub 5 ha, 36,4% posedând chiar sub 1 ha (în anul 1948)¹⁰.

Comunismul și-a propus să îi folosească pe toți acești „oropsiți ai soartei” pentru a-și impune dominația și a crea o nouă societate, societatea comunistă fără clase sociale, egalitară și autosuficientă. Un astfel de proiect social urmărea anihilarea individului, a comunităților, tradițiilor, obiceiurilor și practicilor apărute firesc în urma evoluțiilor culturale, determinate de istoria și geografia teritoriilor locuite de români timp de mai bine de un mileniu.

În același timp, între 1946 și 1964, toți cei care s-au opus proiectului comunist sau care erau bănuți că ar fi putut să se opună au fost persecutați. Numărul celor care au fost supuși represiunii nu este însă cunoscut cu exactitate, acesta variind, în funcție de surse, de la câteva sute de mii la 2 milioane¹¹.

Dacă luăm în considerare statisticile provenind de la autoritățile comuniste, represiunea se prezintă astfel: numărul deținuților politici contabilizați de Securitate ar fi fost de 91.333 de persoane în perioada 1950-1968¹². Cum anii de început ai represiunii nu sunt prinși în documentele Securității, se presupune că numărul deținuților politici din România ar fi fost mult mai mare. Dennis Deletant îl estima la aproximativ 180 000¹³. Cosmin Budeancă, coroborând diverse surse, propune însă un număr de maxim 150.000 de deținuți politici¹⁴. Raportul final al Comisiei Tismăneanu

avansa cifra de „cca 600.000”¹⁵. Numărul celor internați administrativ ar fi fost de 200.000, conform Raportului¹⁶.

În ceea ce privește dislocările de populație, o statistică a Securității pentru perioada 1949-1961 menționa 3.000 de moșieri, 43.891 de persoane din zona de frontieră cu Iugoslavia; 9.000 de persoane dislocate „conform deciziei MAI nr. 239/1952, ... iar în baza deciziilor individuale ale comisiilor MAI, 4.052 de persoane”¹⁷. CNSAS a publicat în 2020 pe site-ul său fișele a unui număr de 56.468 de deportați¹⁸. Numărul total al celor deportați nu se cunoaște însă cu exactitate și probabil că nu va fi cunoscut niciodată.

Urmând modelul Gulagului sovietic, deportările au început în 1944, primele acțiuni de acest gen vizându-i pe etnicii germani acuzați de colaborare cu autoritățile naziste, care au fost trimiși în URSS. A urmat strămutarea familiilor de mari proprietari de teren, de fabrici sau de alte întreprinderi comerciale sau a familiilor deținuților politici conform Decretului-Lege nr. 83/1949 care stipula următoarele: „Chiaburii, moșierii, exploatatorii” trebuiau strămutați din locul lor de baștină în alte zone ale țării, cu scopul de a-i pedepsi, dar și de a-i lipsi de loialitatea concetățenilor lor. 3000 de persoane au fost deportate ca urmare a acestui decret¹⁹. Numai în anul 1952 au fost dislocate din București, Galați,

(coord.), *Panorama postcomunismului în România*, Iași, Polirom, 2022, p. 297, nota 2.

¹⁰ Raportul final, p. 214.

¹¹ *Ibidem*.

¹² ASRI, fond Documentar, dosar nr. 7778, vol. XXXVI, f. 39, citat de Cristina Roman, „Represiune și regim concentraționar în România comunistă (1945-1967)”, în Andrei Muraru (coord.), *Dicționarul penitenciarelor din România comunistă (1945-1967)*, Iași, Polirom, 2008, p. 28.

¹³ CNSAS, Raport de activitate-2020, București, 2021, p. 66. Adresa web: https://cnsas.ro/fise_cartoteca.html (accesat recent pe 9 august 2023).

¹⁴ „Nota de studiu”, reprodusă în Vasile Calestru, *Martiraj în Bărăgan. Lătești*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2006, pp. 346-347.

¹⁰ *Ibidem*, p. 362.

¹¹ Raportul final al comisiei prezidențiale pentru analiza dictaturii comuniste din România, București, 2006 (în continuare, Raportul final), p. 215.

¹² Florian Banu, „Serviciile secrete românești în timpul regimului comunist (1948-1989)”, în Liliana Corobca (coord.), *Panorama comunismului în România*, Iași, Polirom, 2020, p. 241.

¹³ Dennis Deletant, *Romania under communist rule*, București, Editura Fundația Academia Civică, 1998, p. 105.

¹⁴ Cosmin Budeancă, „Legi cu caracter compensatoriu pentru victimele regimului comunist și urmașii acestora”, în Liliana Corobca

Constanța, 6.000 de familii de foști bancheri, comercianți, industriași, precum și familii ale „dușmanilor poporului” și alte „elemente contrarevoluționare”, cum erau calificați de către autoritățile comuniste²⁰.

Țăranii care s-au opus colectivizării au fost și ei la rândul lor dislocați din satele răzvrătite în sate deja „pacificate” de autorități. În 1949/1950, numeroși țărani din Bihor, Arad, Teleorman au fost trimiși în „lagăre de muncă” în Bărăgan, drept pedeapsă pentru că s-au opus colectivizării. Ei se aflau încă în deportare în 1954 când sunt menționați într-un raport al „Comisiei Speciale de Verificare a elementelor dislocate în comunele noi”²¹. Numărul familiilor deportate din acest motiv ar fi fost de 443, cei mai mulți (336) provenind din regiunea Oradea²².

Începând cu 1954, foștii deținuți politici, eliberați din închisori și lăgăre de muncă, au fost pedepsiți „administrativ” cu domiciliu obligatoriu în diverse localități din Bărăgan, ca urmare a Deciziei Consiliului de Miniștri nr. 337 din 11 martie 1954 care stabilea domiciliul obligatoriu pentru „elementele contrarevoluționare”, care nu se re-educaseră sau erau considerați „periculoși pentru securitatea Statului”²³. Această „pedeapsă administrativă” putea avea o durată între 6 și 60 de luni, dar putea fi prelungită la nesfârșit²⁴. Conform acestei hotărâri, 1.997 persoane eliberate din detenție au fost trimise în Bărăgan, purtând în buletin faimosul DO (Domiciliu Obligatoriu)²⁵.

Cel mai amplu și dramatic episod al acestui fenomen represiv a avut loc în seara de 18 spre 19 iunie 1951, episod cunoscut în literatura de specialitate ca „Rusaliile Negre”,

când aproximativ 44.000 de persoane²⁶, care locuiau pe o rază între 25-35 de km de la granița cu Jugoslavia, au fost deportate în Bărăgan într-una din cele mai secrete, rapide și represive acțiuni organizate de autoritățile comuniste. Germani, bulgari, sârbi, evrei, români bănățeni și olteni, basarabeni, bucovineni, aromâni, vlahi, megleno-români etc. au fost deportați din zona lor de origine sau de „dislocare”²⁷ în plin câmp, unde au fost obligați să își construiască, pornind de la zero, o nouă viață.

La drum. Sursă foto: Asociația foștilor Deportați în Bărăgan, Timișoara.

²⁰ *Ibidem*, 346.

²¹ Smaranda Vultur, *Deportarea în Bărăgan, 1951-1956*, Timișoara, Editura Mirton, 2011, p. 17.

²² *Ibidem*, p. 18.

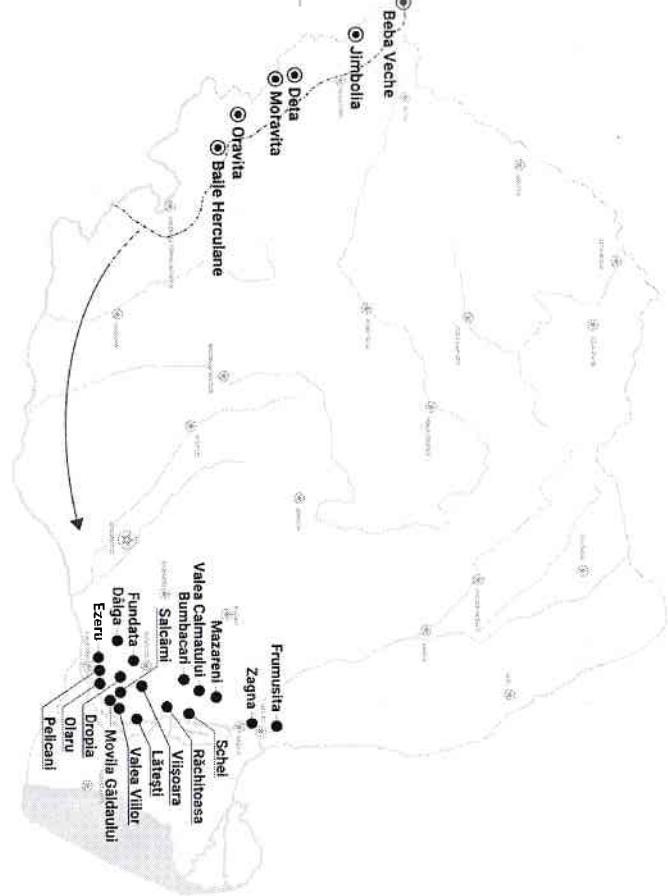
²³ *Ibidem*, p. 47.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ „Nota de studiu”, în Vasile Calestru, *op.cit.*, p. 348.

²⁶ Numărul exact nu este cunoscut, cifra menționată regăsindu-se în mai multe cărți despre deportare și în Raportul final.

²⁷ În momentul pierderii Basarabiei, Bucovinei de nord și Cadrilaterului, români din aceste provincii au fost relocați în alte zone din România. Cei mai mulți vor primi proprietăți în Banat și chiar în Oltenia.

Harta deportării din 1951. Credit: Ada Moisă - D'AdaCollage

Deportarea în Bărăgan a avut un rol profilactic, punitiv, dar și practic. Intenția comuniștilor români era de a preîntâmpina revoltele țăranilor stârnite de colectivizarea forțată, de a distruge grupurile de rezistență din zona Banatului și Olteniei, de a dispune de forță de muncă bine pregătită, dar neplătită sau ieftin plătită în câmpia Bărăganului unde se pusese bazele a numeroase Gospodării Agricole de Stat (GAS) și Gospodării Agricole Colective (GAC)²⁸. De altfel, toate cele 18 sate noi au fost amplasate lângă GAS-urile din regiune al căror nume l-au și purtat inițial.

Discordia dintre Stalin și Tito și poziția pro-stalinistă a autorităților de la București au reprezentat un alt motiv al deportării. Astfel, mutarea sediului COMINFORM-ului²⁹ la București în 1948 a avut impact nu doar asupra politicii externe și economiei României, ci și asupra unor țărani înstăriți și a unor intelectuali ai satelor, precum și asupra tuturor celor care erau bănuți de anticomunism (activ sau latent). Acesta ar fi fost, cel puțin în directiva secretă nr. 200/1951, motivul principal al deportării. Comuniștii români invocau relațiile tensionate cu Tito pentru a argumenta necesitatea deportării „elementelor periculoase”, în vederea securizării graniței.

Elementele periculoase erau reprezentate de: „chiaburi și cârciumari, basarabeni, macedonieni, persoane care colaboraseră cu armata germană în timpul războiului, cetățeni străini, persoane cu rude care fugiseră în străinătate, „titoiști”, dușmani ai regimului socialist, persoane care trăiau în afara zonei de frontieră, persoane

²⁸ Preiau aici idei și afirmații din articolul meu, Claudia-Florentina Dobre, „Deportarea între istorie și memorie”, în Liliana Corobca (ed.), *Panorama comunismului în România*, Iași, Polirom, 2020, pp. 330-342.

²⁹ COMINFORM - numele oficial al Biroului de informații al Partidelor comuniste și muncitorești care a existat între 1947 și 1956.